

HİKMET-AKADEMİK EDEBİYAT DERGİSİ
[JOURNAL OF ACADEMIC LITERATURE]
PROF. DR. M. ORHAN OKAY ÖZEL SAYISI
YIL 6, ARALIK 2020

Doç. Dr. İsmail KARACA

*İstanbul Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
İstanbul/TÜRKİYE
ismail.karaca@istanbul.edu.tr*
ORCID

**CUMHURİYET DÖNEMİ
SEYAHAT ROMANLARINDA
(1930-1950) MEDENİYET
DERSLERİ**

CIVILIZATION LESSONS IN THE
REPUBLICAN PERIOD (1930-1950)
TRAVEL NOVELS

Makale Türü: Araştırma Makalesi	Article Information: Research Article
Yükleme Tarihi: 22.11.2020	Received Date: 22.11.2020
Kabul Tarihi: 17.12.2020	Accepted Date: 17.12.2020
Yayımlanma Tarihi: 31.12.2020	Date Published: 31.12.2020

İntihal / Plagiarism

Bu makale **turnitin** programında taranmıştır.
This article was checked by **turnitin**.

Atıf/Citation

Karaca, İsmail, "Cumhuriyet Dönemi Seyahat Romanlarında (1930-1950) Medeniyet Dersleri", *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal Of Academic Literature]*, Yıl 6, Prof. Dr. M. Orhan Okay Özel Sayısı, Aralık 2020, s. 440-458.

Karaca, İsmail, "Civilization Lessons In The Republican Period (1930-1950) Travel Novels", *Hikmet-Journal Of Academic Literature*, Year 6, Prof. Dr. M. Orhan Okay Special Issue, December 2020, p. 440-458.

10.28981/hikmet.829709

Yayımlanan makalelerde Araştırma ve Yayın Etiğine riayet edilmiş; COPE (Committee on Publication Ethics)'un Editör ve Yazarlar için yayımlamış olduğu uluslararası standartlar dikkate alınmıştır.

Doç. Dr. İsmail KARACA

CUMHURİYET DÖNEMİ SEYAHAT ROMANLARINDA (1930-1950) MEDENİYET DERSLERİ

CIVILIZATION LESSONS IN THE REPUBLICAN PERIOD (1930-1950) TRAVEL NOVELS

ÖZ

Cumhuriyet döneminde özellikle 1930'lu yıllardan itibaren bazı düşüncelerin halka ulaştırılmasında, benimsetilmesinde, yayılmasında popüler romanlardan yararlanır. Bu dönemdeki modernleşme ideolojisi, halkın yeni yaşam şartlarına alıştırılmasına en büyük desteğin popüler tarzdaki romanlardan geldiği söylenebilir. Cumhuriyet dönemindeki kadın ve erkek tipleri, aile modeli, yeni yaşam tarzı gibi konular popüler romanlarda işlenir. Bu romanlar vasıtasıyla aslında toplumun geldiği nokta, gelişmişlik düzeyi gösterilmek, vurgulanmak istenir. Bu tarz popüler romanların bir bölümünü oluşturan seyahat romanları, edebî kalitelerinin düşüklüğü, basitlikleri nedeniyle uzun yıllar ihmal edilmiş, ciddiye alınmamış, varlıklarından birçok kimsenin haberdar olmadığı türlerdendir. Ancak bu romanlar, ele aldıkları konular, verdikleri mesajlar açısından Türkiye'de siyasî ve sosyal düşünce tarihine kaynak sağlayacak malzemelere sahiptirler. Türk insanının ulaştığı modernlik derecesini dünyaya göstermek için seyahat romanları kullanılır. Hindistan'dan Amerika'ya kadar çok geniş bir coğrafyada gezinen romanların Türk kahramanları, karşılaştıkları, tanıştıkları kişilerde konuşmaları, davranışları ve taşıdığı özelliklerle şaşkınlık ve hayranlık uyandırır. Modern kimliği temsil eden Türk kahramanlar, çoğu zaman uzak diyarlarda tanıştıkları insanlara medeniyet dersi verirler. Biz de yazımızda 1930-1950 yıllarında yazılmış, öne çıkan belli başlı seyahat romanlarını inceleyerek bu romanların yazılma şartları, içerikleri ve özellikleri üzerinde durmaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet Dönemi, Türk Edebiyatı, Popüler Romanlar, Seyahat Romanları, Medeniyet.

ABSTRACT

Popular novels are used in the republic period, especially since the 1930s, in conveying and adopting some thoughts to the public. It can be said that the greatest support for the modernization ideology of this period and for the people to be accustomed to new living conditions came from popular style novels. Topics such as female and male types, family model, new lifestyle are the subjects of popular novels in the Republican period. Through these novels, the point the society has reached and the level of development are shown and emphasized. Travel novels, which form part of such popular novels are the types that have been neglected for many years due to their low literary quality and simplicity, have not been taken seriously and many people are unaware of their existence. However, these novels the issues they deal with in terms of their message to provide resources to the political and social history in Turkey have the material. Travel novels are used to show the world the degree of modernity Turkish people have reached. The Turkish heroes of the novels who travel in a very wide geography from India to America are surprised and amazed by their speeches, behaviors and characteristics in the people they meet. Turkish heroes representing modern identity often teach civilization lessons to people they meet in distant lands. We will try to focus on the conditions, contents and characteristics of these novels by examining the prominent travel novels that were written in 1930-1950 in our article.

Keywords: Republican Period, Turkish Literature, Popular Novels, Travel Novels, Civilization.

Giriş

Cumhuriyet döneminde, özellikle 1930'lu yıllardan itibaren, hâkim ideolojinin düşünceleri romanlar ve piyesler yoluyla benimsetilmeye, yayılmaya çalışılır. Bu dönemdeki modernleşmeci ideolojiye, halkın yeni yaşam şartlarına alıştırılmasına en büyük desteğin popüler tarzdaki romanlardan geldiği söylenebilir. Cumhuriyet dönemindeki kadın ve erkek tipleri, aile modeli, yeni yaşam tarzı gibi konular aşk ve maceranın ağırlıklı olduğu popüler romanlarda işlenir. Bu romanlar vasıtasıyla aslında toplumun geldiği nokta, gelişmişlik düzeyi gösterilmek, vurgulanmak istenir. Pek çok yeniliğe sahip olmuş Türk insanının ulaştığı modernlik derecesini dünyaya göstermek, mukayese etmek için de seyahat romanları kullanılır.

Cumhuriyet döneminde sıkça görülen seyahat romanları, popüler tarz romanların önemli örneklerindedirler. Bu tarz romanların edebî olarak çok da nitelikli oldukları söylenemez. Ancak bu popüler romanlar, özellikleri gereği bazı görüşlerin, konuların halka ulaştırılmasında önemli roller üstlenmişlerdir.

Popüler romanlar, okuyucunun beğenisini hemen kazanan, anlaşılması ve zevk alınması için bir ön birikime ihtiyaç duyulmayan, hoşça vakit geçirme esası üzerine kurulmuş romanlardır. Bu romanlar tek düzlemde üretildikleri için fazla emek sarf edilmeden rahat okunurlar, anlaşılmaları kolaydır. Popüler romanların dili, hitap ettiği kitlenin özelliklerine bağlı olarak sade ve anlaşılır, kurgusu ise genel olarak zayıftır. Yazarların dil ve kurguda gereken hassasiyeti göstermemelerinden dolayı bu romanlar çoğu zaman edebî nitelikten yoksundurlar. Bu tür romancılar, romanda yaratıcılıktan öte faydalı olabilme amacı taşırlar. Popüler romanların yazarları mükemmeliyetçi olmadıkları için eserlerini oluştururken çok fazla dikkat etmezler. Özellikle tefrikalarda, yetiştirmek gayesiyle eserlerini çoğu kez kontrolsüz bir biçimde baskıya verirler. Bu durum, bazen romanda çeşitli hataların yapılmasına sebep olur.

Popüler romanlarda çoğunlukla aşk, macera ve tarihî hadiseler konu edilir. Popüler romanda merak, eserlerin bir çırpıda okunmasını ve eserlerin sürekliliğini sağlayan unsurlardandır. Yani, popüler romanlarda okuyucunun ilgisi ön plandadır. Okunma süreleri kolaydır ve okuyucu sıkılmadan okur. Popüler romanlar hemen tutulurlar ancak kısa bir zaman sonra da unutulurlar. Okuyucusunu eğlendirmeyi amaçlayan popüler romanların eğiticilik yönü de önemlidir. (Yalçın, 2006: 359-392; Uğur, 2013)

Bazı dönemlerde çok öne çıkan popüler seyahat romanlarının bazı dönemlerde ise geri planda kaldığı görülür. Bu durumun, seyahat romanlarında savunulan, ileri sürülen görüşlerin devirlere bağlılığı ile ilgili olduğu düşünülebilir. Yani devrin siyasî, sosyal, kültürel şartları bir anlamda popüler seyahat romanlarını da etkiler. Toplumsal değişimlerin yaşandığı dönemlerde popüler seyahat romanlarının daha çok yazıldığı söylenebilir.

Cumhuriyet döneminde hâkim ideolojinin, yeni tarih anlayışının ve devrimlerin halka anlatılmasını, yayılmasını ve benimsetilmesini kolaylaştırmak amacıyla popüler seyahat romanlarından da yararlanılır. 1930’lu yıllara hâkim olan ideolojik anlayışın, popüler seyahat romanlarının sayısının artmasında etkili olduğu değerlendirilebilir.

Cumhuriyet döneminde art arda çok sayıda seyahat romanı yazılmasında birçok faktör etkilidir. Bu faktörlerin başında çeviri romanların etkisi, siyah beyaz Hollywood filmlerindeki Doğu yolculuklarının yarattığı hayranlık ve şaşkınlığın rolü düşünülebilir. Bunların yanında belki hepsinden önemli bir başka faktör de özellikle “medeniyet” kelimesinin gündem olduğu, çok konuşulup tartışıldığı 1930’lu yıllarda, Türklerin de Batılılar gibi medeniyete hizmetleri, katkıları bulunan ileri, medenî bir millet olduğunu göstermek, vurgulamak düşüncesi, ihtiyacıdır. Bu yüzden inceleme konusu romanlara geçmeden önce romanların yazılma süreçleri hakkında fikir edinebilmek adına dönemin sosyopolitik şartlarına göz atmak faydalı olacaktır.

Afet (İnan), 1928 yılında İstanbul’da Fransız Notre Dame de Sion okulunda okuduğu derslerin arasında, bir coğrafya kitabında, resimlerle de gösterildikten sonra Türk ırkının sarı ırka mensup ve “secondaire”, yani ikinci derecede kabul edildiğinin yazılı olduğuna şahit olur. Bu resim ve bilginin gerçeğe uygun olmadığını düşünen Afet İnan, kitabı Atatürk’e gösterir. O sırada Prof. E. Pittard’ın *Irklar ve Tarih* (Les Races et l’Histoire, Paris:1924) adlı kitabını da alan Afet İnan, oradaki bilgilerin de bu coğrafya kitabına uymadığını görür.

Konuyu Atatürk’le konuşan Afet İnan’ın üzerinde durduğu ikinci konu Türklerin uygarlık alanında vücuda getirmiş oldukları eserlerin incelenmesi ve tanıtılmasıdır. Avrupa tarihleri, “barbar” lakabını verdikleri Türkleri sadece istilacı bir kavim olarak kaydettikleri için Afet İnan bu konuda da endişe taşımaktadır. Afet İnan’ın bu endişeli soruları karşısında, “Hayır, böyle olamaz. Bunların üzerinde meşgul olalım” diyen Atatürk, hemen yeni kitaplar getirterek bizzat çalışmaya ve çalıştırmaya başlar. Bu çalışmaların yoğunluğu 1929 yılından sonradır. O sıralarda, İstanbul Üniversitesi’nde verilen tarih notlarını da okuyan Atatürk, 1927-28 yıllarında H.G. Wells’in *Dünya Tarihi* adlı eseriyle ilgilenmiş ve tercüme ettirmiştir. 1930 yılında ise yeni kitapların getirtilmesi, devlet ve bilim adamlarının da Türk tarihi üzerine ilgilerinin çekilmesiyle tarih araştırmaları konusunda yeni bir devir açılmış olur. Atatürk, Türk tarihine ait konuları bizzat okur ve etrafındakilere görevler verir. Atatürk’ün üzerinde durduğu esas konu, “Türklerin dünya tarihindeki hakiki yeri ve medeniyet âlemindeki rolleri ne olmuştur” meselesidir. (İnan, 2011: 256-257)

Buna bağlı olarak 1930’lu yılların başından itibaren ortaya konan ve “medeniyet” vurgusunun öne çıkarıldığı “Türk Tarih Tezi” anlayışının birçok sebebi vardır. Bu sebeplerden bazıları; Batılıların sarı ırka mensup olarak gördükleri Türkleri “barbar” olarak nitelendirmeleri, Türklerin medeniyet

tarihindeki rollerinin inkâr edilmesi, Türk milletinin tarihinin sadece Osmanlıdan ibaret görülmesi, Türklerin Anadolu’da işgalci olduklarının ileri sürülmesi şeklinde sıralanabilir. İşte “Türk Tarih Tezi”, Türk milleti hakkındaki bu haksız, önyargılı ve olumsuz düşünceleri, kanaatleri değiştirmeyi, Türk milletinin dünya tarihi ve medeniyeti içindeki önemli rolünü göstermeyi amaçlar:

“Türk milletinin tarihi şimdiye kadar tanıtılmak istendiği gibi yalnız Osmanlı tarihinden ibaret değildir. Türk’ün tarihi çok daha eskidir. Türk sarı ırktan değildir. Türkler beyaz ırktan insanlardır. Bugünkü yurdumuzun sahipleri, eski kültür kurucuları ile aynı vasıfları taşıyan insanlardır. Ortaasyalıların torunları olan bugünkü Türkler, dünya uygarlığını yaratan insanların soyundandırlar ve bu uygarlığa önemli katkılarda bulunmuşlardır. Dünya uygarlığı insanlığın ortaklaşa malıdır.” (Baykal, 1971: 531-540)¹

Türk Ocağı bünyesinde bulunan Türk Tarihi Tetkik Heyeti azalarından Tarih ve Medenî Bilgiler Muallimi Afet Hanım, Riyaseticumhur Umumî Kâtibi Mehmet Tevfik, Çanakkale Mebusu Samih Rifat, İstanbul Mebusu ve Ankara Hukuk Mektebi Profesörlerinden Akçuraoğlu Yusuf, Aydın Mebusu Dr. Reşit Galip, Bolu Mebusu Hasan Cemil, Ankara Hukuk Mektebi Profesörlerinden Sadri Maksudi, Sivas Mebusu Şemsettin, İzmir Mebusu Vasıf ve İstanbul Hukuk Fakültesi Profesörlerinden Yusuf Ziya Beyler tarafından 1930 yılında *Türk Tarihinin Ana Hatları* adlı bir eser ortaya konur. İktifat, tercüme ve telif yollarıyla yapılmış bir teşebbüs olduğu belirtilen ve kısa zamanda hazırlanan eser, Türk Tarihi Tetkik Heyeti’nin başka âzalarının ve mevzu ile alakalı zatların mütalâa ve tenkit nazarlarına arz olunmak üzere yalnız 100 nüsha basılır.

Asırlarca çok haksız iftiralara uğratılmış, ilk medeniyetlerin kuruluşundaki hizmet ve emekleri inkâr olunmuş Büyük Türk Milletine, tarihî hakikatlere dayanan şerefli mazisini hatırlatmak için yazılan eserin gayesi açıklanır. Buna göre; o zamana kadar yayımlanan tarih kitaplarının çoğunda ve onlara kaynaklık eden Fransızca tarih kitaplarında Türklerin dünya tarihindeki yerleri küçültülmüştür. Türklerin geçmişi, tarihi hakkında yanlış bilgiler alması, Türklüğün kendini tanımasında ve benliğini geliştirmesinde zararlı olmuştur. Bu kitapla amaçlanan, dünyadaki gerçek yerini isteyen ve bu şuurla çalışan ulus için zararlı olan bu hataların düzeltilmesine çalışmaktır. Bu kitap, son gelişmelerle ruhunda benlik ve birlik duygusu uyanan Türk milleti için “millî bir tarih” yazma yolunda ilk adımdır. Bu çalışmayla Türk milletinin ırkî hasletleri, özellikleri, gücü kendisine ve tüm dünyaya hatırlatılacaktır. Kitap, bu alanda çalışacaklara da yol gösterecektir. Kitabın ikinci amacı da kâinatın ve insanlığın geçmişi, oluşumu ile ilgili o zamana kadar itibar gören yanlış düşüncelerin önüne geçmektir.

Belirli okuyucu grubunun incelemesi için sınırlı sayıda basılan bu eserin başta yayılması istenmezken sonraları eserdeki hâkim fikirlerin vakit

¹ Makaledeki bütün alıntılarda, metinlerdeki orijinal imlâ esas alınmıştır.

kaybetmeden tanıtılması ve geniş kitlelere duyurulması gerekliliğine inanılır. Bu sebeple bir yıl sonra, eserin “Türk Tarihine Umumî Methal” ve “Orta Asyada Türk Tarihine Methal” kısımlarının telif ve terkibi suretiyle 87 sayfalık *Türk Tarihinin Ana Hatları Methal Kısmı* adıyla bir eser vücuda getirilir. Kitabın sonuna, konuyla ilgisi olması hasebiyle Fransız tarihçi Léon Cahun’un 1873 tarihli “Arî Dillere Takaddüm Etmış Olan Lehçenin Turanî Menşei” başlıklı konferansının Ruşen Eşref (Ünaydın) tarafından yapılan tercümesi ayrı bir kısım halinde konur. *Türk Tarihinin Ana Hatları Methal Kısmı* adlı kitap 30.000 adet bastırılarak okullara dağıtılır. Bu *Methal Kısmı* ağırlıklı olarak eski Türklerin kökenleri, ana vatanları ve göçleri üzerinde durur.

Kitabın amacı, ilk medeniyetin ortaya çıkmasında, gelişmesinde ve yayılmasında hizmetleri unutulmuş büyük Türk milletine gerçeklere dayanan şerefli geçmişini, tarihini hatırlatmaktır. Türk milleti, sadece kahramanlıkta değil fikir ve medeniyet alanında da gurur duyulacak bir geçmişe sahiptir. Bazı siyasî, sosyal sebepler dolayısıyla medeniyet tarihlerindeki yürüyüşleri yavaşlasa da sahip olduğu binlerce yıllık yüksek tarihleri ve medeniyetleri, Türk milletine lâyık olduğu yeri göstermektedir:

“Bu eserin gayesi asırlarca çok haksız iftiralara uğratılmış, ilk medeniyetlerin kuruluşundaki hizmet ve emekleri inkâr olunmuş Büyük Türk Milletine, tarihî hakikatlere dayanan “şerefli mazisini hatırlatmak”tır. Şunu da ilâve edelim ki “on bir bin yıllık” göğüs kabartan ve alın yükselten bir mazi, Tür milletine boş ve lüzumsuz bir gurur vermeyeceği gibi, her milletin tarihinde görülmüş ve görülebilecek hallerden olarak birkaç asır ön saftan ayrılmış bulunmak da fütur vermez. ... “Ey Türk milleti! Sen yalnız kahramanlık ve cengâverlikte değil fikirde ve medeniyette de insanlığın şerefisin. Tarih, kurduğun medeniyetlerin sena ve sitayişleri ile doludur. Mevcudiyetine kasteden siyasî ve içtimaî amiller birkaç asırdır yolunu kesmiş, yürüyüşünü ağırlaştırmış olsa da, on bin yıllık fikir ve hars mirası, ruhunda bakir ve tükenmez bir kudret halinde yaşıyor. Hafızasındaki binlerce ve binlerce yılın hâtırasını taşıyan tarih, medeniyet safında lâyık olduğun mevki sana parmağıyla gösteriyor. Oraya yürü ve yüksel! Bu senin için hem bir hak hem de bir vazifedir.” (TTTH, 1931: 73-74)

Türk Tarihinin Ana Hatları adlı kitaptan yola çıkılarak 1931 yılında Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti tarafından okullar için 4 ciltlik “Tarih” ders kitapları bastırılır. Bu kitapların daha sonraki yıllarda da ufak tefek değişikliklerle baskıları devam eder. “Tarih” ders kitabının IV. Cildinde, Türk tarihinin tanımı ve nasıl anlatılması gerektiği konusu üzerinde durulur. Türklerin askerlikte, siyasette, idarede olduğu kadar ilim, edebiyat ve güzel sanatlar alanında da başarılı, üstün özelliklere sahip, dünyaya medeniyet taşıyan bir millet olduğuna dikkat çekilir:

“Türk tarihi Türk Milletine, dünya yüzünde insanlığın doğuşundan beri en asil ve yüksek insan tipini kendi ırkının temsil ettiğini, asırların yürüyüşünce beşeriyetin karanlık göklerinde müsel medeniyet ufuklarının kendi ırkının zekâ ve kabiliyet ellerile açıldığını anlatır. Türk tarihi, Türk Milletine, kendi ırkının askerlikte, idarede, siyasette olduğu kadar ilimde, fende, edebiyatta, resim, musiki, mimarlık, heykeltraşlık gibi san’atlerde dahi ne kadar eşsiz bir istidat ile yoğrulmuş olduğunu anlatır. Türk Tarihi Türk Milletine, dünyanın insan izi taşıyan her parçasında kendi ırkının zamanla

silinmemiş ve silinmeyecek hakimiyet ve hars damgası basılı olduğunu, başka milletlerin tek nümunesile öğündükleri devletlerin en büyüklerinden çok daha büyüklerini yüzlerle kurmuş, her mana ve mahiyette şan ve şeref kaynaklarından kana kana içmiş, görgülü bir soydan geldiğini anlatır.” (TTTC, 1931: 258-260)

“Türk Tarih Tezi” kapsamında ortaya konan görüşleri hem yeni nesle ve onları yetiştirecek öğretmenlere hem de halka ulaştırma amacıyla hazırlanan bu “Tarih” ders kitaplarında; Türklerin brakisefal,² beyaz ırka mensup, tarihten önce ve tarihî devirlerde medeniyet ortaya koyan ve bu medeniyeti bütün dünyaya yayan, devlet kuruculuk, cesaret, kahramanlığın yanında iyilik, yardımseverlik, doğruluk, dürüstlük gibi insanî olarak da üstün özelliklere sahip bir millet oldukları anlatılır. Böylece yeni neslin ve toplumun geçmişiyle gurur duyması, övünmesi ve şanlı tarihinden güç alarak gelecek adına kendisine ve milletine güven duyması, dünyadaki hakiki yerini bilmesi hedeflenir.

1930’lu yılların en önemli sosyal, kültürel olaylarından biri de “Türk Tarih Tezi” etrafında kongreler düzenlenmesidir. Ulusal niteliğe sahip “I. Türk Tarih Kongre”si, Maarif Vekâleti ve Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti işbirliği ile 2-11 Temmuz 1932 tarihlerinde Ankara Halkevi binasında toplanır. Bu “I. Türk Tarih Kongresi”ne, Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti azalarıyla Darülfünun tarih hocaları ve ortaokul ile liselerin tarih öğretmenleri davet edilirler. Kongrenin amacı; “Türk Tarih Tezi”ni daha resmî bir biçimde ve daha geniş olarak tanıtmak, tüm ülkeye ilân etmek, hazırlanan ders kitaplarıyla ilgili ortaya konacak görüşler, eleştiriler doğrultusunda “Tarih” kitaplarını ve “Türk Tarih Tezi”ni geliştirmek, diğer taraftan da tarih öğretiminde kullanılacak yeni metotları tarih öğretmenlerine anlatmak şeklinde düşünülebilir.

“Türk Tarih Tezi”nin önemli noktalarından biri Türklerin güzelliği meselesidir. Zaten, tezle ilgili çalışmaların başlamasındaki temel etkenlerden biri de Türklerin sarı değil beyaz ırka mensup olduklarını kanıtlama çabasıdır. Kongre’nin ilk günü sunduğu “Tarihten Evvel ve Tarih Fecrinde” başlıklı konferansında, Türklerin ana yurdunun Orta Asya olduğundan bahseden Afet İnan’a göre, Orta Asya ırkının genel olarak belirgin özelliği brakisefal olmasıdır ve genel olarak beyaz tenlidir:

“Ortaasiyanın Otokton halkı kimdir?... Türkün ana yurdu, Ortaasiya yaylasıdır!... Ortaasiya yaylalarının, Otokton ahalisi, tek bir ırk manzumesi halinde teşekkül etmiştir; çünkü, başka kandan ve tipten hiç bir nevi halkın gelip karışmasına, yurtları hududundaki, tabiî manialar yüzünden, on binlerce yıl imkân olamamıştır. Bu Ortaasiya ırkının umumî olarak, açık vasfı Brakisefal olmasıdır; cismanî teşekkülü, her türlü uydurma efsanelere rağmen mütenasıptir; teninin de sarı renkle münasebeti yoktur; esas ve umumî olarak beyaz tenlidir. Zannediyorum ki, bir insan külesini, bir ırktan saymak için ilmin koyduğu en yeni ve en esaslı ölçü de budur.” (İnan, 1932: 30-31)

Afet İnan, konferansının devamında Orta Asya’nın otokton halkının medenî, yüksek bir ırktan gelen Türkler olduğuna dikkat çeker. Afet Hanım’ın

² Brakisefal: Kafatasının genişliği ile uzunluğu hemen hemen eşit olan (kimse), kısa kafalı.

konferansından sonra söz alan Fuad Köprülü, ne Prehistoire ne de Protohistoire kendisinin ilgilendiği alanlar olmamakla birlikte bazı genel meseleler hakkındaki düşüncelerini açıklama ihtiyacı hissettiğini belirtir. Köprülü, ırk ve lisan konusunda farklı düşüncelere sahip olmakla birlikte Türklerin medeniyete katkıları ve Türk ırkının güzelliği konularında Afet İnan'a katıldığını ifade eder. Batı'da Türklere atfedilen bazı haksız vasıflarla ilgili eleştirilerini dile getiren Köprülü, Türk ırkının güzelliğine vurgu yapar. O zamana kadar görebildiği birçok tarihî ve edebî vesikaların, Türk ırkının bazı antropoloji kitaplarında yazıldığı şekilde bir çirkinlik nümunesi değil bilâkis güzellik timsali olduğunu açıkça ortaya koyduğunu belirten Köprülü, en son neşredilen antropoloji kitaplarında bile Türk oldukları inkâr edilemeyen Anadolu, Rumeli Türklerinin, Mongol veya Mongolide denen ırka mensup olmadığının görüldüğüne dikkat çeker:

“Hanımefendinin noktainazarına bendeniz de iştirak ediyorum. Hakikaten benim şimdiye kadar görebildiğim birçok tarihî ve edebî vesikalar, Türk ırkının, bazı antropoloji kitaplarında yazıldığı veçhile bir çirkinlik nümunesi değil, bilâkis güzellik timsali olduğunu sarahaten anlatmaktadır. Antropoloji kitaplarının hattâ en son neşredilenlerinde Türk oldukları inkâr edilemiyen meselâ: Anadolu, Rumeli Türklerinin Mongol veya Mongoloide denen ırka mensup olmadığı görülüyor. Bunu tevil etmek için antropoloji mütehassıslarının meselâ; Pittard'ın düşmüş olduğu müşkülât -eserleri gözden geçirilecek olursa kolayca anlaşılır. ...” (Köprülü, 1932: 47)

Cumhuriyet döneminin ilk antropoloğu Şevket Aziz Kansu da Afet Hanım'ın görüşlerini destekleyerek, Batılıların Türkleri “sarı ırka” dâhil etmesine itirazlarını dile getirir ve Türklerin brakisefal, beyaz Alp tipi olduğunu delilleriyle ortaya koymaya çalışır:

“... Sora antropologlar düşündüler, bu brakisefaller nereden geliyorlar? Asiya nazarıdikkatlerini celbetti. Asiyadaki akvamın brakisefal olduğunu gördüler ve dediler ki bunlar Asiyadan gelmiştir. Fakat, gerek Afet Hanımefendinin kıymetli mütalâaları ve gerek muhterem arkadaşımız Köprülüzade Fuat Beyefendinin söyledikleri gibi “Ariyanizm” prejüjesi Avrupa âlimlerinde hüküm sürdü ve halen de sürüyor. Diyorlar ki; evet Asiyadaki brakisefaller Avrupaya gelmişlerdir. Ama brakisefaller bir değildir. Yani Asiyadan gelmiş beyaz derili brakisefaller olduğu gibi sarı derili ve “Mongol” denilen brakisefaller de vardır. Hakikaten Avrupaya medeniyeti getiren bu beyaz derili brakisefal insanlardır, dediler ve Türkleri bütün antropolojik hakikatlere rağmen yapmış oldukları tasniflerin çoğunda bu beyaz derili ve Alp adamı dedikleri brakisefaller zümresine bir türlü sokmadılar. Halbuki Efendiler; diğer taraftan son zamanlarda tetkikat göstermiştir ki Ortodoks antropologların bizi içine soktukları sâf bir sarı ırk, yani Mongol ırkı mevcut değildir. ... O halde diyeceğiz ki, Asiya barkisefallerin ocağıdır. Bunlar Alp adamı tipidirler. Ve Türk de bu tiptir. Bizim son telâkkiye göre esasen bir ırk olmaktan uzak bulunan Sarılarla bir alâkamız yoktur. ... Esasen bugünkü Türk, medeniyeti tarihten evvelki devirde garba getirmiş Alp, Broca'nın tâbirile Celte ırkına bağlıdır. ...” (Kansu, 1932: 48-50)

Reşit Galip, I. Türk Tarih Kongresi'nde verdiği “Türk Irk ve Medeniyet Tarihine Umumî Bir Bakış” başlıklı konferansında, Türklerin güzelliği konusunu da ele alır. Yapılan tetkikler sonucu Türklerin brakisefal Alpli olduğunun kesinlik kazandığına değinen Reşit Galip, ön yargılı olmayan bazı

yabancı ilim adamlarının bu konudaki görüşlerine atıfta bulunur. Reşit Galip, Çinliler ve Türkler hakkında 20 yıl antropolojik tetkiklerde bulunan Dr. Legendre'in Paris'e döndüğü zaman yazdıklarını örnek gösterir:

“Türk veya Turanî, Attilâ Hunları veya Cengiz Moğolları genel olarak sarı ırka mensup olarak tasvir edilmektedirler. Hatta bazı tarihçiler ve yazarlar, belirsiz bazı kayıtlara dayanarak ve aynı tasnif içine Macarlarla Bulgarları da alarak bunu tekrar etmektedirler. Halbuki hiçbir şey gerçeğe bu kadar aykırı olamaz. Uzun boylu, uzun, beyaz simalı, düz veya kemerli ince burunlu, muntazam dudaklı, çok kere mavi gözlü ve göz kapakları çekik olarak değil, ufki açılan “Türk” beyaz ırkın en güzel örneklerinden biridir. Şüphe yok ki bu beyazlar arasında kısa boylu, fırlak çeneli ve iri dudaklı sarılar da vardı. Lâkin bu Negroitler yahut melezler, asıl muhariplerin savaş uşakları ve Başbuğların, daima arkalarında taşıdıkları, fütuhatin adı hizmetlerinde kullandıkları esirler ve mağluplar sürüsü idiler. Bu itibarla Çin, Attilâ'nın, Cengiz Han'ın, Timur'un içinden istedikleri kadar adam aldıkları bir mahzendir. Eğer Garp memleketlerinde devrin vakanüvisleri bilhassa sarı derili, yağmacı ve hunhar, korkunç küçük muhariplerden bahsetmişlerse bu, kendi ırk tiplerinden o kadar farklı olan bu pek yeni ırkın muhayyeleri üzerinde daha çok tesir bırakmış olmasından ve kendilerinin aynı olan büyük muhariplerle beyaz reislerinin kendilerinde böyle bir tesir yapmamış olmasından ileri gelme bir keyfiyettir. Türk-Moğol fatihleri, inatla barbar olarak telâkki edilmektedirler. Bu, bariz bir hatadır. Saint Louis'nin, Papa'nın ve başka hükümdarların Moğol karargâhlarına gönderdikleri elçiler, gördükleri yüksek kültür seviyesinden olduğu kadar, büyük reislerin simaca Avrupalılara benzeyişleri karşısında da hayretler içinde kalmışlardır.” (Galip, 1932: 159)

Reşit Galip, bir anlamda sadece Moğollardan yola çıkarak ve kasıtlı olarak Türkleri sarı olarak nitelendiren ön yargılı yabancı araştırmacılara cevap vermektedir. Reşit Galip, Türklerin beyaz derili, güzel insanlar olduğunun altını bir kez daha çizer.

Kongrede Türklerin tarihi ve tarih eğitimi ile ilgili konular üzerinde duran Yusuf Akçura, Türklerin medeniyet kurucu ve taşıyıcı özelliklerine de dikkat çeker:

“Türk Tarih Cemiyetinin kongrede vazı ve müdafaa ettiği büyük dava, Türklerin, eski ve orta kurunlarda ancak göçebe ve müstevlî olarak yaşayan ve yüksek medeniyet seviyesine erişmeyen ikinci derecede insanlardan olmayıp, beşer tarihinde ilk medeniyeti kuran ve ta en eski zamanlardanberi muhtelif devirlerde medeniyet meşalesini ellerinde taşıyan insanlar olduğu davasıdır. ...” (Akçura, 1933: 26-27)

Yukarıda anlatılan siyasî, sosyal, kültürel gelişmelere bağlı olarak Cumhuriyet dönemi seyahat romanlarında özellikle Türk'ün modern kimliğinin tarifine çalışıldığı görülür. Kılık kıyafet devriminin kısa bir süre önce gerçekleştirilmesine bağlı yaşanan gelişmeler, eğitim, kültür alanındaki faaliyetler, sosyal yaşam tarzında görülen yenilikler seyahat romanlarında işlenen konular arasındadırlar. Seyahat romanları vasıtasıyla ne kadar ilerlediğimizin ve bizim de Batılı olduğumuzun gösterilmeye çalışıldığı düşünülebilir.

Hint Yıldızı (Yogoda) (Sertelli, 1932) romanında, Türk genci Ali Rıza, kendisine yüzünü göstermekten çekinen ve memleketindeki kadınların

yüzlerinin açık olup olmadığını soran Hintli prensese, kadınların sosyal hayatta aktif olduklarını anlatarak adeta medeniyet dersi verir:

“Ali Rıza “- Tabii... Kadınlarımız ve kızlarımızla beraber sinemalara, tiyatlara, umumi mesire mahallerine serbestçe gideriz. Medeniyetin girdiği memleketlerde kadınlar, mesai ve ticaret hayatında bile serbesttirler. Genç kızlar büyük mağazalarda, fabrikalarda, yazıhanelerde, bankalarda çalışarak para kazanırlar ve ailelerine müfit olurlar. Namus ve fazilet sahibi bir kadın her yerde ve herkes tarafından hürmet görür.” ... Medeniyet dev adımlarla yürüyor, Yogoda! Bombay gibi mamur ve müterakki bir belde yedi sekiz asır evvelki hayatı yaşayan insanlara acımamak kabil değil.” (Sertelli, 1932: 95-96)³

Aşk Yolunda (Beş Parasız Devriâlem) (... , 1943) romanında, Amerika seyahati sırasında, Beynelmîlel Konferans Cemiyeti reisi Mister Vilyam'ın, niçin yatağan bıçağını, kavuk ve şalvarını yani orijinal kostümlerini çıkartıp, kıyafetini tebdil ettiğini sorması üzerine roman kahramanı İhsan Bey şaşırda da şöyle cevap verir:

“Beynelmîlel konferans cemiyeti reisinin bu cehaletine şaşır kaldım: - Mister Vilyam!.. Sizin bahsettiğiniz o yatağan bıçakları ve o orijinal kostümler, yüz elli sene evvel tarihe karışmıştır. Memleketimizde herkes, şu sırtımdaki elbiselerle gezer. Bizim mekteplerimizde talebeler, lisan tahsil ederler. Gençlerimizden bir haylisi, güzel Fransızca bilirler... Hattâ bunların arasında, benim gibi birkaç lisan konuşanlara da tesadüf edebilirsiniz.” (... , 1943: 69)⁴

Mister Vilyam ile konuşmasından sonra şaşkınlığını üzerinden uzun süre atamayan İhsan Bey, bir taraftan bu durumun sebepleri üzerinde dururken, bir taraftan da özeleştiriye bulunur. İhsan Bey, seyahati sevmeyen Türklerin kendilerini de yabancılar yeterince tanıtamadıklarını düşünür:

“Aman Yarabbi!.. Mister Vilyam gibi bir adam, daha hâlâ bizi yatağanlı ve şalvarlı zannediyordu. Ve bir Türkün, İngilizce konuşabilmesine ihtimal vermiyordu. Halbuki bizde, en ücra bir köye bile gidilse, en cahil bir insan bile, hiç olmazsa (Bonjur-Bonsuvar)ın ne demek olduğunu bilirdi. Fakat şu koskoca Amerikada, Türkçenin tek kelimesine vakıf olan kaç insan çıkabilirdi. Fakat kabahat onlarda değil, bizde idi. Çünkü bütün ömrümüz, memleketimizi hudutları içinde geçiyordu. Gençlerimiz ve zenginlerimiz, seyahati sevmiyorlardı. Yabancı memleketlerde çalışmayı, kazanmayı, dünyayı tanımayı ve kendi milletini tanıtmayı bilmiyorlardı.” (... , 1943: 70)

Kutuplarda Bir Türk Kızı (Sertelli, 1939) romanında, kolejde eğitim gören Türk kızı Necla, İngiliz arkadaşı Julyet ve ailesiyle birlikte kutuplara gitme imkânı bulur ve yanında götürdüğü Türk bayrağını oraya diker. Kutuplara seyahatini not eden Necla dönüşte büyük ilgi görür:

“Bu heyecanlı seyahatte Neclâ hem Kutup noktasına bir Türk bayrağı dikmeğe muvaffak olmuş, hem de Kutuplara ilk giden Türk kızı adını ve şerefini almıştı. O,

³ Romanda örnek Mısır üzerinden verilir ancak Ali Rıza, görev gereği Mısırlı kılığına girerek Hindistan'da görev yapan bir Türk gencidir. Kendini ifşa etmemek için Mısır üzerinden konuşan Türk genci Ali Rıza'nın gerçekte kastettiği kendi memleketidir.

⁴ Romandaki konuşmalar Meşrutiyet sonrası ile ilgilidir ancak romanın yazıldığı, dolayısıyla okuyucuya mesaj verildiği yıl 1943'tür.

kolayca kazandığı bu şerefi yüz binlerce lira sarfetse elde edemezdi. ... Ve Londrada bu heyeti karşılamaya gelen âlim, gazeteci ve hükûmet memurları, herkesten ziyade Neclânın elini sıkıyor ve tebrik ediyorlardı. Çünkü Neclâ bütün gördüklerini not halinde tespit etmeyi ihmal etmemişti... Gazeteciler, bu değerli ve heyecanlı hatıraları yüksek fiyatla satın almak için, daha rıhtım üstünde iken yarışa çıkmışlardı. Yüzlerce objektif karşısında poz almaktan usanan Neclâ, o gün eve gitmeden hem zengin, hem de meşhur oldu.” (Sertelli, 1939: 94)

Hint Yıldızı (Yogoda) ve *Kutuplarda Bir Türk Kızı* romanlarının yazarı İskender Fahrettin (Sertelli), Cumhuriyet döneminde “Türk Tarih Tezi”ni benimseyen ve bunu halka yaymak için romanı bir araç olarak kullanan en önemli isimdir. “Türk Tarih Tezi”nde ileri sürülen görüşlerin adeta savunuculuğunu ve sözcülüğünü yapan İskender Fahrettin, bu amaçla *Asyadan Bir Güneş Doğuyor* (1933) ve *Sumer Kızı* (1933) adlı tarihî romanlar yazar. İskender Fahrettin’in “Türk Tarih Tezi”nde ortaya konan düşünceleri çocuklara ulaştırmak ve benimsetmek için kaleme aldığı *Tahtları Deviren Çocuk* (1936), *Tanrının Oğlu* (1938), *Temuçin ve Oğulları* (1939), *Karakurum’dan Tuna’ya Türk Akını* (1939) adlı tarihî çocuk romanları da bulunur.

Birincinin devamı niteliğindeki “II. Türk Tarih Kongre”si ise 20-25 Eylül 1937 tarihlerinde, İstanbul’da Dolmabahçe Sarayı’nda yapılır. 1932 yılında gerçekleştirilen ilk kongreden sonra Türk tarihini anlatmak için yapılan çalışmaların verdiği sonuçları Türk ilim âlemine, tarihle ilgili dünya âlimlerine bildirmek, bu sonuçları geniş bir ilmî tenkite, tartışmaya açmak düşüncesiyle 1937 Eylül’ünde ikinci bir kongrenin toplanmasını faydalı gören Kurum, bu toplantıya Türk ve yabancı âlimleri davet eder. Bu davet, yurttan ve çeşitli yabancı ülke âlimleri arasında büyük bir ilgi ile karşılanır.

Kongre’nin ilk günü Türk Tarih Kurumu Asbaşkanı Afet İnan, “Türk Tarih Kurumu’nun Arkeoloji Faaliyeti” başlıklı bir konuşma yapar. Anadolu’da yapılan kazı faaliyetleri hakkında bilgi veren Afet İnan’ın vurguladığı konu Anadolu’nun Türklüğüdür. İnan’a göre; beyaz ve brakisefal Türk ırkının beşiği Orta Asya’dır ve bugünkü yurdumuzun, Anadolu’nun sahipleri de bu en eski kültür kurucularının aynı ırkî özelliklerini taşıyan çocuklarıdır. Türkler dünyada gittikleri her yere medeniyet götürmüşlerdir. İlk kongrede, tezin izahında ortaya konan bu gerçekleri teyit etmek için Türk Tarih Kurum beş yıldır çalışmaktadır. Zaten kurumun kuruluş gayesi, Türk tarihinin ana hatlarını yazmak ve dünya kültürü içindeki yerini vermektir. Anadolu’da yapılan kazılar ve buralarda bulunanlar da kurumun bu yoldaki gayretlerine, çalışmalarına örnektir:

“... Türk Tarih Kurumunun büyük Türk eliyle kuruluşundan beri, Türk Tarih ufku, beşer tarihinin geniş ölçüsü içindedir. Halini en büyük çalışma hızı içinde hazırlıyan Türk milleti, istikbaline en yüksek emniyetle bakıyor. Çünkü o aynı zamanda mazisinin kuvvetli temelleri üzerinde yükselmektedir. İşte bizim üzerimize aldığımız vazifeler, bu temelin sağlam malzemesini dünya ilim âlemine tanıtmaktır. Bu kutlu ödev şu esaslardan ilhamını ve plânını alır: Türk ırkı beyaz ve brakisefaldir. Bugünkü yurdumuzun sahipleri en eski kültür kurucularının aynı ırkî vasıflarını

taşıyan çocuklarıdır. Bu ırkın beşiği, kültür izlerinin tanıklığına göre Orta Asyadadır. Onun, kültür meşalesiyle yayıldığı sahalar dünyanın medeniyete kavuşabilen yerleridir. Önasya, Akdeniz havzası bu medeniyete mihrak olmuştur. Avrupa, Pasifikten geçerek eski Amerika kültürü, hep aynı kökten kuvvet ve filiz almıştır. İşte bu geniş ölçü neolitik ve maden devirlerinin medeniyet çerçevesidir. ...” (İnan, 1938: 5-18; İnan, 1943: 8-15)

II. Türk Tarih Kongresi'nin onur konuğu ve fahri başkanı da olan Cenevre Üniversitesi Antropoloji Profesörü ve Antropoloji Enstitüsü Direktörü Eugène Pittard, kongreden önce Kültür Bakanlığı'nın ve Türk Tarih Kurumu'nun daveti üzerine Ankara'ya gelir ve Halkevi'nde Ankara Dil, Tarih-Coğrafya Fakültesi ile diğer yüksek mektep talebelerine 22 Mart 1937 tarihinden itibaren “Beyaz Irkların ve Medeniyetin İlk Tarihi” başlığı altında altı konferans verir. Bu konferanslarda Pittard, hububatın ve ehil hayvanların Avrupa'ya Asya'dan geldiği ve Avrupa'da temsil edilen iki ırkın menşei itibarıyla Türk halkının önemli bir kısmıyla aynı cetten geldikleri üzerinde durur:

“... Hulâsa, hububat, ehil hayvanlar ve bunları beraberlerinde getiren insanlar garbî Asya'dan gelmişlerdir. Bu itibarla Anadolu hem bir Anavatan, hem de Avrupaya gelip yerleşmek için üzerinden gelip geçilmiş bir yol olarak görülmektedir. Yukarıda isimleri geçen ve kıtamızda yani Avrupa'da pek mebzul olarak temsil edilmekte bulunan iki ırk (Dinarik ve Alp ırkları) menşei aslı itibarıyla Türk halkının mühim bir kısmıyla aynı cetten geldiklerini iddia edebilirler. Bu Türk halkı da menşei (brakisefaller)in çok mebzul bulunduğu memleketler olan Ortaasya'nın bir yerinde bulacaktır. Bu geniş havalide arkeolojik ve antropolojik hafiyatı çoğaltabildiğimiz zaman katî mntıklar, şüphesiz öğrenmiş olacağız.” (Pittard, 1938: 378)

Eugène Pittard, II. Türk Tarih Kongresi'nde sunduğu “Neolitik Devirde Küçük Asya İle Avrupa Arasında Antropolojik Münasebetler” başlıklı bildiri de Anadolu'nun eski brakisefallerinin Türklerin ataları olduğunu belirtir. Hububatı ve ehil hayvanları Avrupa'ya götürenlerin Asya'dan gelenler olduğunu düşünen Pittard, Ön Asya'nın o günkü Avrupa'nın anası olduğu hükmüne varır:

“... Bu yabancılar nereden geliyorlardı? Tabiiğidir ki bunlar brakisefal insanlarla meskûn yerlerden, yani Önasyaya en yakın mntıklardan gelmişlerdi. Milâttan iki bin sene evvel Etiler bu hususiyetleri kendilerinde idame edegelmiş oldukları gibi, Anadolu'nun bugünkü halkının ekseriyetinde de bunlar aleddevam görülmektedir. Şu halde, muhakemelerimizin bir kıymeti varsa bu muhakemelerden bizzarure çıkacak netice de şu olmak icap eder: Neolitik medeniyet dediğimiz sosyal inkılâbı getirenler bugün Anadolu'da sakin olanların cetleridir. Hali hazırdaki malûmatımız bunun böyle olduğunu göstermektedir. Bu neticeden istintaç olunduğuna göre, bütün Avrupa - diğer kıtalar Avrupa ile mütesanit olduğuna nazaran bütün medenîğ küre- Anadolu'yu ve ona mücavir memleketleri, medeniyeti hazıramızın bütün elemanlarını ve başlıca ırklarımızdan birini kendisinden aldığımız bir mukaddes toprak gibi telâkki etmek, Önasyanın bugünkü Avrupanın anası olmuş olduğunu kabul etmek lâzımgelir. Türk dostlarımdan bu müşahedeye bakarak fazla gurura düşmemelerini talep ederim.” (Pittard, 1938: 34)

1943 yılında da “III. Türk Tarih Kongre”si yapılır. Türk Tarih Kurumu Başkanı Şemsettin Günaltay, 15 Kasım günü gerçekleşen kongrenin açılışında yaptığı konuşmasında tarih çalışmalarının mahiyeti ve tarih tezinin öneminden bahseder. Günaltay konuşmasında, “brakisefal” Türklerin medeniyet tarihindeki yeri üzerinde durur:

“Türkler, geriye doğru gidildikçe mazisi derinleşen, yayılan, çok eski bir ırktır. Onun zaman ve mekânlara sığmayan heybetli tarihi, en eski kavimlerin hemen hepsini kucaklamaktadır. Denilebilir ki, Asya tarihi, baştan başa kahramanlıklarla dolu Türk tarihidir. Türk tarihi olmaksızın Avrupa ve Afrika tarihlerinin seyrini takip etmek imkânsızdır. Geçmişin karanlık devirlerinden beri; asır asır, zaman olmuş ki eski dünyanın dört bucağında ancak Türk akıncılarının nal sesleri çınlamış, Huvang-hu kıyılarında, Sint ve Ganj boylarında, Fırat ve Tuna sahillerinde, Kızılırmak ve Sakarya kenarlarında, Nil deltasında yalnız Türk’ün hâkim sesi duyulmuş, bütün bu ülkelerde, zaman zaman, yer yer Türk kültürünün büyük âbideleri kurulmuştur. ... Asırların yığıldığı prejüjelerin tesirleri altında Türk’e hasbî düşman olan ve Türk tarihinin şan ve şerefle dolu sayfelerini karalamaktan zevk alan bir kısım müelliflerin saçtıkları çamurlar yolumuzu örtmekte, açtıkları çukurlar her adımda aşılmaz engeller halinde önümüzde belirlemektedir. Bunlar, Türk beşiğinden ve ırkıdan başlamak üzere, kasten yaptıkları tahriflerle millî tarihimize büsbütün başka bir sima vermiş, Türk’e ait şerefleri, başarıları, başkalarına mâl etmiş, milâttan iki üç bin sene önce Hazar ötesinden gelerek Yakın Şark’ta insanlığın ilk medeniyet meşalesini yakan, Türkler gibi brakisefal, dilleri iltisakî kavimlerin gerçek milliyetlerini bir türlü itiraf etmek istememişlerdir.” (Günaltay, 1948: 3)

Amerikan Vahşileri Arasında Bir Türk Kızı (... , 1941) romanı, yukarıda bahsedilen Türklerin medeniliği, beyaz ırka mensup olmaları, güzellikleri, modern kimlik çabaları gibi konularda zengin malzemeye sahiptir. Roman kahramanı, on beş yaşından beri at binen, iyi yüzen, mükemmel bir İngilizcesi, iyi bir Fransızcası olan, koleji henüz bitirmiş ve yüksek mühendis tahsili için Amerika’ya gidecek olan yirmi yaşındaki Nezihe’dir.

Amerika seyahati öncesi Nezihe’nin arkadaşlarıyla yaptığı son kır gezintisindeki bütün konuşmalar Amerika hayatına bilhassa Amerika vahşilerine aittir. Okudukları, duydukları efsaneleri, masalları birbirlerine anlatan arkadaşları Nezihe’ye dikkat etmesini, vahşilere yakın yerlere gitmemesini tavsiye ederler. Arkadaşlarıyla aynı fikirde olmayan Nezihe, kırmızı derili vahşilerin hiç de sinema filmlerinde seyrettikleri vahşiler gibi olmadıklarına, bilakis bir medeniyetin vârisi insanlar olduklarına inanır.

Nezihe’ye karşı çıkan arkadaşı Vedide, vahşilerin beyaz insanların düşmanları olduklarını, yapmadık şey bırakmadıklarını hatta evvelki gün bir filmde benzeri şeyleri gördüğünü ve Nezihe’yi o kadar beyaz görürlerse durumun felaket olacağını heyecanlı bir şekilde savunur. Ancak, kırmızı derililere vahşi deyip beyaz derilileri medeni ve onların üstünde bir ırk diye göstermenin müstevli birer mikrop olan serseri Avrupalıların işi olduğunu belirten Nezihe, düşüncelerini Türkler üzerinden karşılaştırmalı olarak açıklar:

“Daha düne kadar, kendilerinden daha beyaz bir ırk olduğumuz halde bir <şark ile garb> yaratmışlar, islâm olan şarklıları sefil, hıristiyan olan garblıları da medeni olarak göstermişlerdi. Bu nazariyeyi biz yıktık. Ve gösterdik ki iddia ettikleri bütün medeniyet bizim eserlerimizdir. Bizim uğradığımız iftiraya, kırmızı derililerin de uğramadıklarına nasıl inanalım. Oradan size göndereceğim mektuplardan bunları öğreneceksiniz!” (... , 1941: 5)

Amerika yolculuğu sırasında bindikleri transatlantiğin en mühim yolcularını teşkil eden Hintli kibar Müslüman aileleri, bir Türk kıızı olması hasebiyle Nezihe’yi merak ederler ve sürekli Türkiye hakkında malûmat sorarlar. Memleketi hakkında uzun malûmat veren Nezihe, kadınlar hakkında sorulan soruları da Türk kadınlarının eğitimi ve güzelliklerini anlatarak cevaplar:

“- Türk kadınları mı? Hepsi benim gibi. Diyordu. O vatanında, kendi ayarında tahsil ve terbiyeye malik binlerce kızın bulunduğunu söylüyor, bazı Hindli mütecessis kadınların: - Onlar da sizin gibi güzel mi? Sualine de, Türk ırkının beyaz ve güzel bir ırk olduğunu söylemekle iktifa ediyordu.” (... , 1941: 8)

Gemideki yolcuların bilmeden, görmeden ön yargılı şekilde Meksika yerlilerini, beyazlara çok fena muamele eden vahşiler olarak nitelemeleri üzerine Nezihe buna karşı çıkararak onları gördükten sonra hüküm ve karar vermeleri gerektiğini belirtir. Bir Amerikalının, vahşiler görüşünde ısrar etmesi üzerine Nezihe, haddinden fazla mağrur hatta burunlarının dibini göremeyecek kadar hodbin insanlar olduklarını söyler ve bazen kendilerini bile yanıtılabildiklerini bir örnekle açıklar: “*Ben İstanbulda bir Amerikalının Türkiye hakkında yazdığı bir kitab okudum. Hayret içinde kendi memleketimde bin bir gece masalı ülkesi olan yeri aradım. Beni görüyorsunuz ben de bütün vatandaşlarıma benzeyen bir Türk kadınıyım!*” Bu konuşmalar sırasında bir Amerikalı kadının kıyafeti ile ilgili soru sorması ve yorum yapması Nezihe’ye düşüncelerinde ne kadar haklı olduğunu gösterir:

“- Madmazel o halde neye şalvarınızı çıkardınız? Millî kıyafetinizle görünmek daha iyi değil miydi? Nezihe kahkahalarla güldü: - İşte numunesi. Dedi. Ve sonra onu söyleyen Amerikalı kıza döndü: - Evimde gezdiğim kıyafeti sizleri göreceğim diye ne değiştirdim, ne de ona küçük bir şey ilave ettim.” (... , 1941: 13)

Geminin Tablar denilen yerlilerin yaşadıkları sahilin yakınında karaya oturması üzerine yolcular ve kaptan panik olurken Nezihe son derece cesur davranır. Gemidekileri kurtaracağını ifade eden Nezihe, sözünden çıkılmamasını şart koşar. Mister Con’un, kendisini reis olarak mı kabul edeceklerini sorduğu vakit Nezihe, bunun bütün Türklere has bir karakter olduğuna, yabancılar arasında daima baş olmak istediklerine vurgu yapar. (... , 1941: 16)

Azteklerin soyundan gelen Tabların reisi Daka ile konuşan Nezihe, onların bilmedikleri, onları öldürmemiş ve oralara gelmemiş, gelse bile fenalık etmemiş beyazlardan bir kabilenin kıızı olduğunu anlatır. Nezihe’nin Türk olduğunu öğrenen reis Daka’nın söyledikleri Türklerin ünlerinin oralara kadar uzandığını gösterir: “*İhtiyar biraz hafızasını topladı. - Türklere, dedi. Onları ben*

İspanyollardan işittim. Beyazlarla muharebe eden, onları kıran Türkler.. Onlar buranın vahşi beyazlarına benzemezler." Nezihe'nin, beyazların asıl babası olan Türklerin bu hodbin beyazlardan çektiklerini, iman ve itikatlarının ayrıldığını anlatması üzerine reis Daka, bu Türk kızına şefkatle karışık daha da bir muhabbet hisseder. (... , 1941: 18, 24-25) Bu tanışmayla birlikte reisin itimadını kazanan ve kısa sürede etkisi altına alan Nezihe yerlilere medeniyeti öğretir. Medeniyetle tanışan yerliler, Nezihe'nin planladığı yeni yerleşim alanları kurarlar.

Gemiyle yolculuğuna devam etme imkânı olmasına rağmen yerlilerle birlikte kalmaya karar veren Nezihe'nin amacı bu vahşi ahaliye insanlığı öğretmektir. Nezihe, her şeyden evvel insanları ilâhlara kurban etmeyi kaldırmayı, kabileye düzen vermeyi, yavaş yavaş onları çiftçiliğe alıştırmayı, vahşi kabilelere karşı koymak için onlara askerlik öğretmeyi düşünür. Nezihe, kabile içinde sayım yaparak işe başlar. Kabiledeki herkesin çalışmasını sağlayan Nezihe avcılık, tarım ve hayvancılık alanlarında iş bölümü yapar. Kabiledeki evlilik konusunu bir düzene koyan Nezihe, çocukların eğitimini de düşünerek kabile halkının konuştuğu dilin bir alfabesini yapar. (... , 1941: 52-55)

Bir süre sonra Nezihe'yi ziyarete gelen Mister Con ve eşi onun şairane, mükemmel cemiyetçi, belediyece bir hayat yaşadığını ifade ederler. Görüşmeler sonucunda Nezihe, Mister Con ve Mösyö Domika arasında bir şirket kurulur. Nezihe'nin koyması gereken parayı Mister Con'un eşi Madam Con borç olarak verir. Yapılan planlar sonucu; 1 doktor, karı koca 2 öğretmen, 1 maden mühendisi, 2 deri kurutma ve hazırlamaya mahsus usta, 2 tuğla ve kiremit mütehasısı, 2 değirmenci, 2 bez dokuma tezgâhları için ustabaşı, 1 ayakkabıcı, 1 terzi, 2 marangoz, 3 duvarcı, 2 kereste biçme makinalarını kurmak için usta, 2 tabağ, 1 balık konserve mütehasısı, 1 bahçıvan, 1 balıkçıdan oluşan 27 kişilik meslek erbabı aileleriyle birlikte gemiyle adaya getirilirler. (... , 1941: 58-59)

Yapılan araştırmalar sonucunda, şehrin nerede kurulacağına karar verilir ve şehrin planları hazırlanır. Bir taraftan da tuğla, kiremit ve kereste fabrikaları kurulur, bir kireç ocağı açılır. Şirket binası da kısa sürede bittikten sonra doktorun, maden mühendisinin ve diğerlerinin evleri yapılmaya başlanır. Bunların hepsi ana cadde üzerinde yüzü otuz ve derinliği elli metre olmak üzere bin beş yüzer metrelik arazide yapılır. Hepsi aynı tipte, bahçenin ortasında iki kattan ibaret olan evlerin alt katı kömür, odun vesaire erzak koymaya mahsustur. Üst katlarında ise dört oda, bir mutfak, bir banyo, bir de temizlenme yeri bulunur.

Şehrin tam ortasında büyük bir meydan vücuda getirilir. Meydanın bir tarafında bir hükümet dairesi, bir ibadethane, bir mektep, bir de umuma mahsus bir banyo inşa edilir. Şehir, otuzar metre genişliğinde iki ana caddeye ayrılır. Diğer sokaklar onar metre genişliğinde ve bütün evler birer bahçe içindedir. Ev, bu bahçenin ortasında, yerden yarım metre yükseklikte, iki oda,

bir mutfak ve bir temizlenme yerinden oluşur. Kısa bir zaman içinde su ile işleyen bir değirmen de yapılır. (... , 1941: 60-62)

Bütün bu çalışmalar sonucunda şehir kurulur, kabile halkı evlere yerleşir, fabrikalar çalışır, mahsul verir. Şirket sahipleri de şirket hesabına seve seve çalışan kabile halkı da kazanmış olur. Beş sene içinde şirket umduğundan da fazla para kazanır, yerliler güzel bir hayata sahip olurlar. Bütün halk, Nezihe'ye bir anne gibi hürmet eder. Kabilenin kadınları dokumayı, gergefi, dikiş dikmeyi öğrenir, çocuklardan bir kısmı ilk mektebi bitirir. Nezihe'yi seven ve evlenmek isteyen Domika, Müslüman olarak Ali Nezih adını alır, evlenirler ve biri kız biri erkek iki çocukları dünyaya gelir. Beş senenin sonunda şirketin müddeti on sene daha uzatılır ancak on sene de çabuk geçer. Yavaş yavaş bu kabilenin medeniyeti öteki yerlilere de sirayet eder. On sene bitince Nezihe ve ailesi oradan ayrılırlar. Bu ayrılık çok hüznü olur, bütün yerliler Nezihe için gözyaşı dökerler. İstanbul'a yerleşen aile, kabile halkıyla ilgili hatıralarını da unutmuyarak mutlu bir hayat sürer. (... , 1941: 73)

Sonuç olarak; Türk kızı Nezihe, yüksek mühendislik tahsili için gemiyle Amerika'ya giderken yolunun düştüğü adada yerlilerle kalır ve onlara medeni olmayı öğretir. Bir anlamda Nezihe, vahşi ve uzak diyarlara medeniyet götürmüştür.

Toplum ve kimlik kurma kılavuzu olarak romanları değerlendirirken seyahat romanlarına da değinen Ömer Türkeş, Cumhuriyet ideolojisinin bazı batıcı yazar ve okuyucuları için uzak diyarlardaki "vahşiler" in kendi modern kimliklerini tarif etmek için uygun bir araç olduğunu belirtir. Türkeş'e göre bu romanlar, Batılı olmak isteyen bir kimliğin hem dünya sistemine katıl(ama)mışlığının travmasını hem de Batılı olmayana Batı'nın merceğinden nasıl baktıklarını göstermeleri açısından önemlidirler. Üstelik Batılı olmayan topraklara -fetihçi bir ruhla- yapılan seyahatleri anlatan bu romanlar, sadece Batının emperyal metinlerinden esinlenmişlikle sınırlı değildir aynı zamanda dönemin toplumsal zihniyetini, karmaşık ideolojilerini, devletin ve modern kimliği benimseyen kesimin ihtiyaçlarını da sergilerler.

Seyahat romanlarının isimleri de gösterge olarak düşünülebilir. Bu isimlerden anlaşılacağı üzere, birçok romanda üzerinde durulan konu Türk kadınlarının medeniliğidir. Bütün bu romanlarda, Türk insanının hem Batılılara hem de Batılı olmayan halklara karşı üstünlüğünü vurgulayan benzer hikâyeler göze çarpar. Romanların birçoğunda kabilelerin yönetimi Türklerin eline geçer, Batılılar veya diğer halklar Türk'ün zekâsı, gücü, cesareti, vb. özellikleri karşısında hayrete düşerler, etkilenirler.

Cumhuriyet döneminde çok sayıda seyahat romanı yazılmasında, modernleşme hamlesinin reel gerilimleri gerçekten yok edememesinin, Tanzimat'la başlayan kimlik sıkıntısının hâlâ sürüp gitmesinin etkisi de düşünülebilir. Kimlikle de ilişkisi olmakla birlikte ondan ayrı da ele alınabilecek bir başka mesele de üç kıtaya yayılmış imparatorluğun bir

devletin sınırlarına çekilmesidir. Bu açıdan bakıldığında, Hindistan'dan Amerika'ya kadar uzanan geniş bir coğrafyada gezinen Türkleri konu eden seyahat romanları, yitirilen toprakların temsili olarak geri alınması olarak değerlendirilebilir.

Bu romanların birçoğunda Türk'ün modern kimliğinin tarifine çalışıldığı görülür. Modernliğin bir yanının kılık kıyafet inkılâbı ile tesis edildiği Cumhuriyet yazarı için egzotik giysili "vahşi"lerin verimli bir kaynak olduğu söylenebilir. Romanların birçoğunda tasvir edilen aslında yerel, Batılı gözüyle egzotik giysiler, henüz modernleş(e)memişliğin simgesidir. O sıcak tropikal iklimde bile tiril tiril siyah kıyafetleriyle dolaşan maceracı beyaz adamın giysisi de Batılı olmayı, modernliği, gelişmişliği gösterir. (Türkeş, 2009: 847-849)

Türkler gittikleri yerlere medeniyet götürürler. Daha önce buraların sakinleri vahşi ve ilkel şartlar altında yaşarlar. Ayrıca göçebe, tembel ve ihmalkâr insanlardır. Dolayısıyla Türklerin yaptığı bir işgalden çok geldikleri yeri medenileştirme projesidir. Burada tersinden bir oryantlizmden söz edilebilir. Yani Türkler işgalci ve yağmacı değildir. Türklerin bu topraklara yerleşmiş olması yerliler açısından bir kazanç olur. Burada yazarların Batılı sömürgeci devletlerin Doğu'yu ve Afrika'yı işgal ederken kullandıkları oryantlist söylemden faydalandıkları düşünülebilir.

Seyahat romanları, dönemlerinin siyasî, sosyal, kültürel şartlarına bağlı olarak, Batılı olmayana nasıl baktığımızı, dolayısıyla kendimizi nasıl gördüğümüzü sergilemeleri açısından da önemli bir yere sahiptirler.

Sonuç

Cumhuriyet döneminde, çeşitli düşüncelerin dolaşıma sokulması, halka benimsetilmesi ve yaygınlaştırılması açısından popüler romanlar önemli işlevler üstlenirler. Bu popüler tarz romanların bir bölümünü de seyahat romanları oluşturur. Ortaya çıkmalarında çeviriler, siyah beyaz Hollywood filmleri, ideolojik kaygılar gibi birçok etkenin bulunduğu seyahat romanları özellikle 1930'lu yıllardan 1950'li yıllara kadar epeyce ilgi görür ve birçok örnek verilir.

Edebî kalitelerinin düşük olmaları, basitlikleri nedeniyle pek de ciddiye alınmayan, ihmal edilen, bu yüzden de varlıklarından ilgililerinin dışında çok az kişinin haberdar olduğu bu seyahat romanları hem belirli bir kesimin okuma ihtiyacını karşılamada hem de bazı düşüncelerin halka ulaştırılmasında önemli roller üstlenmişlerdir. Biz de yazımızda 1930-1950 yıllarında Türk edebiyatında öne çıkan, belli başlı birkaç seyahat romanı örneğinden hareketle bu romanların yazılma şartları, içerikleri ve özellikleri üzerinde durmaya çalıştık.

Bu romanlarda genelde Türk'ün modern kimliğinin tarifine çalışıldığı görülür. Hindistan'dan Amerika'ya kadar çok geniş bir coğrafyada gezinen Türk roman kahramanları; giyim kuşamları, dil bilmeleri, davranış tarzları,

sosyal yaşama ait tecrübeleri, zekâları, cesaretleri, medeni olmaları gibi birçok özellikleriyle hem karşılaştıkları Batılıların hem de Batılı olmayan özellikle uzak diyarlarda yaşayan insanların, yerlilerin dikkatlerini çekerler, şaşkınlık ve hayranlık uyandırırılar. Karşılaştıkları, tanıştıkları insanlarla bizim aramızda karşılaştırmalar yapan roman kahramanları adeta onlara medeniyet dersi verirler, bizim ne kadar modern ve ilerde olduğumuzu göstermeye çalışırlar.

Batılılara ve Batılı olmayanlara nasıl baktığımızı, buna bağlı olarak kendimizi nasıl gördüğümüzü sergilemesi açısından önemli yeri olan seyahat romanlarının, edebî nitelikten yoksun olsalar da bir döneme damgasını vuran, Türkiye siyasî ve sosyal düşünce tarihi açısından ihmal edilmemesi gereken türlerden olduğu söylenebilir.

Kaynakça

- Akçura, Yusuf. (1933), "Birinci Türk Tarihi Kongresi", *Ülkü Halkevleri Dergisi*, C 1, S 1, s. 26-27.
- Baykal, B. Sıtkı. (1971), "Atatürk ve Tarih", *Bellekten*, C XXXV, S 140, s. 531-540.
- Galip, Reşit. (1932), "Türk Irk ve Medeniyet Tarihine Umumî Bir Bakış", *Birinci Türk Tarih Kongresi, Konferanslar, Müzakere Zabıtları*, T.C. Maarif Vekâleti, Ankara, s. 140-159.
- Günaltay, Şemsettin. (1948), "Açılış Konuşması", *Üçüncü Türk Tarih Kongresi (15-20 Kasım 1943)*, TTK Yayınları, Ankara, s. 3.
- İnan, Afet. (1932), "Tarihten Evvel ve Tarih Fecrinde", *Birinci Türk Tarih Kongresi, Konferanslar, Müzakere Zabıtları*, T.C. Maarif Vekâleti, Ankara, s. 30-41.
- İnan, Afet. (1938), "Türk Tarih Kurumunun Arkeoloji Faaliyeti" (İkinci Türk Tarih Kongresi), *Türk Tarih Kurumu-Bellekten*, C II, S 5/6, s. 5-18.
- İnan, Afet. (1943), "Türk Tarih Kurumunun Arkeoloji Faaliyeti", *İkinci Türk Tarih Kongresi, Kongrenin Çalışmaları, Kongreye Sunulan Tebliğler*, Türk Tarih Kurumu Yayınları IX. Seri: No.2, Kenan Matbaası, İstanbul, s. 8-15.
- İnan, Afet (Yeni Baskıya Hazırlayan Arı İnan). (2011), *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*, 10.bs., Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kansu, Şevket Aziz. (1932), "Değerlendirme", *Birinci Türk Tarih Kongresi, Konferanslar, Müzakere Zabıtları*, T.C. Maarif Vekâleti, Ankara, s. 48-50.
- Köprülü, Mehmed Fuad. (1932), "Değerlendirme", *Birinci Türk Tarih Kongresi, Konferanslar, Müzakere Zabıtları*, T.C. Maarif Vekâleti, Ankara, s. 44-47.
- Pittard, Eugène. (1938), "Beyaz Irkların ve Medeniyetin İlk Tarihi", *Ülkü Halkevleri Dergisi*, C 11, S 64, s. 378.

- Pittard, Eugène. (1938), "Neolitik Devirde Küçük Asya İle Avrupa Arasında Antropolojik Münasebetler", *Türk Tarih Kurumu-Belleten*, C II, S 5/6, s. 26-34.
- Sertelli, İskender Fahrettin. (1932), *Hint Yıldızı (Yogoda)*, Şirketi Mürettibiye Matbaası, İstanbul.
- Sertelli, İskender Fahrettin. (1939), *Kutuplarda Bir Türk Kızı*, Kanaat Kitabevi, İstanbul.
- Türk Tarihi Tetkik Heyeti. (1930), *Türk Tarihinin Ana Hatları*, Devlet Matbaası, İstanbul.
- Türk Tarihi Tetkik Heyeti. (1931), *Türk Tarihinin Ana Hatları Methal Kısmı*, Devlet Matbaası, İstanbul.
- Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti. (1931), *Tarih IV-Türkiye Cumhuriyeti*, Devlet Matbaası, İstanbul.
- Türkeş, A. Ömer. (2009), "Toplum ve Kimlik Kurma Kılavuzu Olarak Roman", *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce-Cilt 9, Dönemler ve Zihniyetler*, (Editör: Ömer Laçiner), İletişim Yayınları, İstanbul, s. 844-869.
- Uğur, Veli. (2013), *1980 Sonrası Türkiye'de Popüler Roman*, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Yalçın, S. Dilek. (2006), "Popüler Roman", *Türk Edebiyatı Tarihi* (Genel Editör: Talât Sait Halman), C 3, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul, s. 359-392.
- _____ (1941), *Amerikan Vahşileri Arasında Bir Türk Kızı*, Maarif Kitaphanesi, İstanbul.
- _____ (1943), *Aşk Yolunda Beş Parasız Devriâlem*, Maarif Kitaphanesi, İstanbul.